

Jarkko Saipio

Kasabergetin monimuotoinen muinaisjäännös

Kasabergets mångformiga fornlämning

En grupp arkeologers exkursion till röset på toppen av Kasaberget i Helsingfors bjöd överraskande på nya fynd. Bredvid stenkumlet, som klassificerats som ett bronsålders gravröse, fanns en blottning av bränd sand. Därifrån tog man till vara bl.a. ett fragment av en kritpipa, en bit rödgods och bränd lera. Fynden lyfter fram rösets komplicerade användnings-, forsknings- och restaureringshistoria. I början av 1700-talet fanns det en vårdkase uppe på berget och under Krimkriget byggdes det år 1855 en telegrafstation ovanpå röset. Röset har under 1900-talet restaurerats två gånger men utan någon slags officiell dokumentation. Några undersökningar vid röset har aldrig utförts.

Johdanto

Koleana, mutta sateettomana syyspäivänä 11.10.2016 puoli tusinaa arkeologia kapusi entisen Helsingin maalaiskunnan itälaidalla sijaitsevalle jylhälle kallioharjanteelle, joka tunnetaan monien muiden Uudenmaan kallioalueiden tavoin nimellä Kasaberget. Tämä nimenomainen Kasaberget (suomenkieliseltä nimeltään ”Kasakallio”) on osa ns. Västerkul-
lan kiilaa, joka muodosti vuosina 1972–2008 kapean kaistaleen Vantaata Sipoon ja Helsingin väliin. Vuoden 2009 alusta lukien Kasabergetin topografisesti hallitsema Västerkul-
lan kiila on kuulunut Helsingin kaupunkiin.

Syynä Kasabergetille kapuamiseen oli sen korkeimmalla laella, n. 52 m merenpinnan yläpuolella sijaitseva samanniminen kivi-
röykkiö (Kuvat 1–2), joka viimeisimmän Vantaan esihistorian ilmestyessä oli vielä hetken aikaa toinen kaupungin kahdesta pronssikautiseksi hautaröykkiöksi määritellystä muinaisjäännöskohteesta (Leskinen & Pesonen 2008: 220). Röykkiö on nykyisessä

muodossaan läpimitaltaan n. 12 m S–N-suunnassa ja n. 7 m E–W-suunnassa. Sen pohjoisosa on nykyisin arviolta n. 1,5 m korkea, eteläosa paljon matalampi. Röykkiöllä käynti oli osa Helsingissä ja sen lähialueilla toteutettua muinaisjäännösekursiota, jonka järjestin osana ruotsalaisen arkeologin Åsa M. Larssonin vierailua Helsingin yliopiston arkeologian oppiaineessa. Larssonin ja itseni ohella Kasabergetille kapusivat Marja Ahola, Antti Lahelma, Milton Nuñez, Marko Marila ja Santeri Vanhanen.

Kohde valikoitui mukaan ekskursion ohjelmaan ennen kaikkea komean ympäristönsä vuoksi. Kasabergetin röykkiö muodostaa yhden kaikkiaan kolmestatoista pronssikautiseksi hautaröykkiöksi tai röykkiöryhmäksi luokitellusta muinaisjäännöskohteesta nykyisellä Helsingin kaupungin alueella. Siinä missä useimmat muut näistä nykypäivään saakka sinitelleistä hiidenkiukaista ovat kerrostalojen pihojen tai ankeiden joutomaalänttien puristuksissa, Kasabergetillä on muinaisuuteen eläytyminen jopa

Kuva 1. Helsingin Kasabergetin röykö vuonna 2006, etelästä. Kuvaaja: Markku Heikkinen.

Kuva 2. Helsingin Kasabergetin röykö 1.11.2016, etelästä. Kuvaaja: Jarkko Saipio.

pettävän vaivatonta. Röykkiötä ympäröi n. 1300 m pitkä, 500–800 m leveä ja 20–50 m korkea kallioharjanne, joka on pronssikauden alussa ollut kalliosaari, myöhäispronssikaudella ja rautakaudella osa kallioniemeä. Meri on viimeisten tuhannen vuoden kuluessa vetäytynyt lähes kilometrin päähän kohteesta, mutta röykkiöltä avautuvaa näköalaa ei silti hallitse betoni, vaan kaikkialle levittäytyvä metsämaisema. Kallioharjanne on tätä nykyä havumetsän peittämää virkistys- ja luonnonsuojelu-aluetta. Aavistuksen muinaisesta merinäykymästä tarjoaa lännessä puiden lomasta pilkahtava laaja peltoalue. Näkyvin urbaani maamerkki on etelässä vajaan 4 km päässä kohoava Vuosaaren tornitalo.

Kohteelle kavuttuaan ja sitä aikansa ihasteltuaan arkeologiseurue koki positiivisen yllätyksen. Röykkiön kupeessa näkyi sen itäpuolella n. 3 x 1,5 m laajuinen punaiseksi palaneen hiekan alue (Kuvat 3–4). Tämä palaneen hiekan vyöhyke ei ollut

mitenkään itsestään selvästi arkeologisesti kiinnostava, koska röykkiötä ympäröivällä kallionlaella näkyi myös ilmeisen resentejä nuotionpidon jälkiä. Se näytti kuitenkin ympäristönsä perusteella vasta hiljattain kasvillisuuskerroksen alta esiin kuluneelta ja alkoi pian tuottaa pintapoihintalöytöjä. Suurin osa pinnalle näkyvistä materiaalin kulttuurin jäänteistä koostui pienistä tiilenpalasista ja palaneesta savesta, mutta hetken päästä Larsson poimi hiekan joukosta myös selvän keramiikanpalasen. Tarkemmalla tutkimuksella se osoittautui punasavikeramiikaksi. Hetken päästä löytyi myös pieni hohtavan valkoinen fragmentti, joka muistutti erehdyttävästi palanutta luuta, mutta paljastui sittemmin liitupiipun palaseksi. Näiden löytöjen ja palaneen saven lisäksi palaneen hiekan vyöhykkeeltä poimittiin talteen palanut naulamaisen rautaesineen katkelma ja kaksi palaa sulanutta metallia. Ekskursiokäynnistä oli muodostunut löytöjä tuottanut

Kuva 3. Santeri Vanhanen (vas.) ja Marko Marila poimivat löytöjä Kasabergetin röykkiön kupeesta 11.10.2016. Kuvattu koillisesta. Kuvaaja: Jarkko Saipio.

Kuva 4. Kasabegetin röykkiön itälaidalla oleva palaneen hiekan paljastuma 1.11.2016, pohjoisesta. Kuvaaja: Jarkko Saipio.

tarkastuskäynti muinaisjäännöskohteella. Kävin kohteella vielä 1.11. täydentämässä ekskursioon yhteydessä tehtyjä havaintoja.

Alusta lähtien oli selvää, että löydöt tuskin liittyvät röykkiön rakentamiseen. Ne ovat kuitenkin monella tapaa kiinnostava esimerkki muinaisten röykkiöiden taipumuksesta vetää puoleensa myöhempiä ihmistoimintaa ja tallentaa jälkiä siitä. Tämä taipumus on luonnollisesti myös kiros hiidenkuias- ja lapinrauniotutkijoiden kannalta. Mitä tuhansia vuosia vanhojen röykkiöiden nykyisestä muodosta oikeastaan voi päätellä? Millaiset tekijät vaikuttavat siihen mitä puretaan, jätetään paikalleen ja uudelleenkasataan, kun vanhaa röykkiötä käytetään uuteen tarkoitukseen? Miten myöhemmät kajoamiset ovat vaikuttaneet siihen mitä röykkiöistä tai niiden

ympäristöstä nykyään löytyy tai on löytymättä? Kasaberget on yllä mainittujen kysymysten kannalta erityisen kiinnostava kohde, vaikka se tarjoaakin niihin tämänhetkisessä tutkimustilanteessa enemmän haastavia jatkokysymyksiä kuin vastauksia. Syynä tähän on röykkiön värikäs käyttö-, tutkimus- ja kunnostushistoria, johon nyt sukellamme.

Rovio, lennätin, kolmimittaustorni

Ensimmäinen muinaistieteellinen kenttä-tutkimusraportti, jossa käsitellään puheena olevaa Kasabergetin röykkiötä, on J. E. Tuomalan vuosina 1885–86 laatima kihlakunnankertomus Helsingin pitäjän muinaisjäännöksistä. Painetussa muodossa

koskaan julkaisemattomassa käsikirjoituksessa Tuomala (1885–1886: 104) mainitsee Västersundomin kylään kuuluvassa Kasabergetissä sijaitsevan 22 kyynärän läpimitaisen kiviröykkiön, jonka hän määrittelee pakanuuden aikaiseksi. Suomessa vielä 1880-luvulla metrijärjestelmän rinnalla käytetty vanha ruotsalainen kyynära oli virallisen muuntotaulukon mukaan 0,594 metriä. Tuomalan (1885–1886: 104) mukaan venäläiset olivat hävittäneet röykkiön Krimin sodan aikana vuonna 1855 ”siinä vartiota pitäessään”. Tuomala jatkaa edelleen, että: ”Keskipaikalla kasaa on tehty latomus, joka on 4 kyyn. läpimitaten. Tämän latomuksen päälle oli tuotu multaa ja tässä venäläiset vartioivat. Kalliolta on näet iso näköala saaristoon, jossa englantilaiset olivat väijymässä”.

Tuomalan ainakin näennäisesti hieman ristiriitaisilta vaikuttavat kuvaukset röykkiöstä n. 13 m läpimitaisena, ”hävitettynä” ja ”keskeltä kasaa” n. 2,4 m läpimitaiseksi, mullalla peitetyksi latomukseksi muokattuna ovat ilmeisen kiinnostavia. Näihin seikkoihin palataan myöhemmin tässä artikkelissa. Tässä kohtaa on syytä tuoda esiin, että Tuomalan mainitsema ”vartiointi” Kasabergetillä Krimin sodan aikana liittyi kalliolle pystytettyyn optiseen lennättimeen. Vuosina 1854–1855 rakennettiin Suomenlahden etelärannikolle keisari Nikolai I määräyksestä optinen lennätinketju Kronstadtin ja Hangon välille (Risberg 1959: 41). Västersundomin Kasabergetille pystytettiin yksi tähän vain viranomaiskäytössä olleeseen ketjuun kuuluneista, Ramstedtin merkinantojärjestelmää käyttäneistä lennättimistä (Voionmaa 1950: 87). Lennätin koostui korkeasta, kallioon vajerien avulla kiinni pultatusta merkinantotornista ja sen yhteydessä olleesta pienestä vartiokojusta (Risberg 1959: 43–44). Vuonna 1856 lennätin purettiin, optisen rannikkoviestintäjärjestelmän käytyä sodan päätyttyä tarpeettomaksi (Risberg 1959: 48). 1900-luvun alkupuolella

Kasabergetin laelle rakennettiin kolmionmittaustorni (Voionmaa 1950: 88; Salo 1957), kaikesta päätellen kalliolla lennättimen jäljiltä valmiina olleita pultteja hyödyntäen. Jos tämä päätelmä pitää paikkansa, lennättimen merkinantotorni sijoitui muutaman metrin päähän röykkiöstä, sen kaakkoispuolelle. Tuomalan selostuksen perusteella vartiokoju on ilmeisesti pystytetty osittain röykkiön päälle.

Mielenkiintoista kyllä, Tuomala ei Kasabergetin röykkiötä kuvatessaan tartu paikan nimeen, joka tyypillisesti yhdistetään muinaiseen vartiotulitoimintaan (esim. Granlund 1956; Voionmaa 1950: 87–88). Väinö Voionmaa (1950: 87–88) esittää, että Västersundomin Kasaberget olisi jo myöhäisrautakaudella ollut osa merkkituli-liketjua, jolla olisi varoitettu lähiseutujen asukkaita meritse lähestyvistä rosvoista ja vihollisista. Kasabergetin nimellä aikoinaan tai vieläkin tunnettuja korkeita kallioita on pääkaupunkiseudulla monia, joukossa Tähtitorninvuori ja Linnanmäki (esim. Forsius 1937: 33; Suolahti 1950: 322; Voionmaa 1950: 87; Häyrynen 1999: 8; Liski et al. 2013: 78). Västersundomin Kasabergetin kohdalla nimen tekee erityisen kiehtovaksi se, että Vartiokylän keskiaikainen linnanvuori sijaitsee vain runsaan kolmen kilometrin päässä lounaassa. Tapio Salminen (2013: 73) varoittaa kuitenkin yksioikoisista johtopäätöksistä asian suhteen. Hänen arvionsa mukaan Västersundomin Kasabergetin nimi on saanut alkunsa vasta 1700-luvun alussa, jolloin sitä tiedetään käytetyn vartiotulivuorena (tai oikeammin sanottuna sinne varattiin polttopuuta tällaista tarkoitusta varten) Suureen Pohjan sotaan liittyen. Kalliolle on merkitty roviopaikka Samuel Brotheruksen Västersundomista vuonna 1708 laatimaan konseptikarttaan ja myös 1700-luvulta peräisin olevaan venäläiseen sotilaskarttaan (Salminen 2013: 73–74). Polttopuiden kasaaminen Kasabergetille 1700-luvulla oli osa laajempaa vartiovuori-konseptin elvyttämistä Helsingin seudulla

(esim. Suolahti 1950: 416; Häyrynen 1999). Kasabergetin rökkiön luota tehtyjä löytöjä ajatellen tämä 1700-luvulle ajoittuva toiminta kallion laella on tietysti jo itsessään kiinnostava seikka.

"Uudelleenlöytäminen"

Tuomalan lähes 180-sivuinen käsin kirjoitettu kihlakunnankertomus Helsingin pitäjän muinaisjäännöksistä ei koskaan päätynyt Suomen muinaismuistoyhdistyksen julkaisuksi, mistä johtuen sen Kasabergetiä koskeva kuvaus jäi kenttätyötä tekeville arkeologeille helposti tuntemattomaksi (ks. Salo 1957; Lehtosalo 1962: 81; Luho 1965: 40; Lesell 2000: 20). Asiaan vaikutti luultavasti myös se, että Tuomalan käynnin jäljiltä Kansallismuseon arkistoon jäi tieto, että Kasabergetillä aikoinaan ollut rökkiö olisi monien muiden Helsinginseudulla joskus tavattujen hiidenkiukaiden tavoin täysin tuhoutunut (Cleve 1950: 72). Niinpä Unto Salo päätyi 14.10.1957 tarkastamaan kohteen ennestään tuntemattomana muinaisjäännöksenä, siitä Kansallismuseoon tulleen yleisöilmoituksen perusteella. Tarkastuskäynnillään Salo (1957) arvioi kohteen todennäköisesti pronssikautiseksi hautaröykkiöksi, joka oli kuitenkin pahasti rikottu. Salon kuvauksen mukaan rökkiöstä oli vieritetty kiviä läheisiin kallionkoloihin, minkä lisäksi rökkiökivistä oli ”kasattu kehän muotoinen kiveys kolmionmittaustornin juureen y.m.s.” Hän lisäsi kuitenkin, että kiukaassa saattoi edelleen olla koskemattomia paikkoja. Salon mukaan rökkiö oli tarkastuksen aikaisessa asussaan ”14–15 askelta pitkä, 9–10 askelta leveä, tuskin metrin korkuinen”. Hän totesi rökkiön keskiosassa olleen maata, ja raunion näyttäneen siltä kohdin kosketulta. Tuomalasta poiketen hän ei kuitenkaan hahmottanut rökkiöstä mitään latomuksia. Kivien vieminen rökkiöstä kolmionmittaustornin juurelle on tietysti

saattanut vaikuttaa tähän asiaan. Rökkiön lähiympäristöstä Salo pani kolmionmittaustornin ohella merkille paikalla joskus olleeseen rakennukseen viittaavia tiilensiruja.

Salon (1957) tarkastuskertomus pitää sisällään viisi kuvaa rökkiöstä ja sen ympäristöstä (AKF21399–21403). Tuomalan kuvausta vasten tarkasteltuina nämä ovat varsin kiinnostavia. Etenkin Finna.fi-verkkotietokannasta saatavilla olevassa kuvassa AKF21401 rökkiö näyttää yllättävän hyväkuntoiselta ollakseen Tuomalan (1885–1886: 104) ”hävitetyksi” kuvaama. Tällaiselta näyttävä rökkiö määritellään tyypillisesti korkeintaan osittain tuhoutuneeksi. Periaatteessa on mahdollista, että jokin taho olisi museoviranomaisten tietämättä ”entisoinyt” rökkiötä Tuomalan ja Salon käyntien välillä. Salo (1957) kuvaus rökkiön keskiosasta maata sisältäneenä ja kajotun näköisenä tuntuisi kuitenkin puhuvan tätä ajatusta vastaan. Lisäksi on pidettävä mielessä, että Tuomala (1885–1886: 104) kuvasi rökkiötä alun perinkin ”22 kyynärän läpimittaiseksi”, mikä viittaa siihen että se oli myös hänen käyntinsä aikana jollain lailla yhtenäinen kokonaisuus. Ilmeisesti Tuomalan maininta rökkiöstä ”hävitettynä” liittyykin ennen kaikkea ajatukseen, että rökkiötä olisi vuonna 1855 muokattu sen verran perusteellisesti, ettei sitä enää voinut pitää muinaisjäännöksenä. On vaikea sanoa kuinka perusteellisesti, koska Tuomala (1885–1886: 104) ei kihlakunnankertomuksessaan kerro millaisesta lähteestä hänen rökkiön Krimin sodan aikaisia vaiheita koskeneet tietonsa olivat peräisin. Lennätin mainitsematta jättämisen perusteella kyseessä on hyvinkin saattanut olla pelkkä paikallisen asukkaan lyhyt suullinen maininta. Tätä ajatellen Salo (1987) ajatus siitä, että rökkiössä saattaa olla edelleen koskemattomia osia vaikuttaa perustellulta. Pohjimmaisista rökkiökivistä ovat hyvinkin saattaneet jäädä paikoilleen vuonna 1855 toteutetussa muokkauksessa, ainakin joissakin osissa rökkiötä.

Taksvärkkipäivä

Kasabergetin rökkiön alkuperäisen muodon hahmottaminen on Salon käynnin jälkeen muuttunut entistä haastavammaksi. Salo (1957) päätti tarkastuskertomuksensa ilmeisen aiheelliseen toteamukseen: ”Kiuas on kauniilla näköalapaikalla ja aikoinaan ollut komea muistomerkki. Sen restaurointi ei vaadi kohtuuttomia kustannuksia, mutta sitä ennen raunio pitäisi tutkia ja kartoittaa”. Rökkiötä on sittemmin tosiaan restauroitu jopa kahdesti, mutta ilman mitään edeltävää tutkimusta tai kartoitusta. Rökkiön elinkaaren yleiseen kirjavuuteen ja epäselvyyteen istuu hyvin se, että kummastakaan entisöinnistä (jos tällaista sanaa voi käyttää) ei tunnu löytyvän Museoviraston arkistosta mitään virallista tietoa, raportista puhumattakaan.

Tuoreemmasta kunnostuksesta on hieman enemmän säilynyttä dokumentointia kuin ensimmäisestä – sanomalehtiartikkelin muodossa. *Helsingin Sanomat* uutisoi 5.10.1985 (s. 12) että edellisenä päivänä, joka oli taksvärkkipäivä Suomen kouluissa, oli 27 Sotungin lukion abiturienttia entisöinyt Kasabergetin rökkiötä sateisessa säässä. Artikkelissa kerrotaan abiturienttien muodostaneen kallion laelle ihmisketjun, jota pitkin rökkiöstä alarinteeseen päätyneitä kiviä nosteltiin takaisin rökkiöön. Palkaksi kukin heistä sai Vantaan kaupungilta 40 markkaa keräyskohteeseen lahjoitettavaksi. Aloitteentekijäksi kasaoperaatiossa mainitaan silloinen Vantaan kaupungin ympäristösihteeri Kirsti Virrankoski. Vuonna 1981 ilmestyneessä Virrankosken (1981: 40) toimittamassa kirjassa *Vantaan kaupungin muinaiset vuosituhanneet* on hänen ottamansa valokuva Kasabergetin rökkiöstä. Tässä koillisen suunnalta otetussa kuvassa rökkiön pohjoisosa näyttää hyvin samankaltaiselta kuin nyt, ts. paljon korkeammalta kuin Salon (1957) kuvissa. Sen perusteella merkittävimmin rökkiön nykyiseen muotoon

vaikuttanut restaurointi on tapahtunut jo ennen vuoden 1985 taksvärkkikasausta. Tiedot tästä muokkauksesta ovat valitettavasti vielä epämääräisempiä kuin myöhemmästä. Museoviraston arkeologiesta keskusarkistosta löytyy lehtileikkeenä 20.2.1991 päivätty ilmaisjakelulehti *Alue-uutisten* juttu, jonka mukaan rökkiötä olisi joskus entisöity ”Museoviraston johdolla”. Päivi Maaranen yritti vuonna 2008 Museoviraston muinaisjäänösten hoitoryhmän työntekijänä jäljittää tätä kunnostustapahumaa, mutta löysi virallisen hoitoraportin sijaan Museoviraston arkistosta ainoastaan rökkiöstä vuonna 1975 otetun valokuvan, jossa se näytti ”juuri kasatulta” (Maaranen 2009). Molemmat kunnostusepisodit ovat jääneet sikäli epätäydellisiksi, että rökkiön koillispuolella olevan pienen kalliopudotuksen juurella on yhä runsaasti irtokiviä, jotka ovat mitä todennäköisimmin joskus kuuluneet rökkiöön. Kiviläjä ei voi olla tuoreen kajoamisen tulosta, koska se erottuu Helsingin kaupungin vuoden 1988 ortoilmakuvassa ääriviivoiltaan hyvin samanlaisena kuin vuoden 2016 ortoilmakuvassa (Helsingin karttapalvelu). Irtokiviä on rökkiön ympäristössä jonkin verran myös muilla sivuilla. Selvää kuitenkin on, että rökkiön kunnostusoperaatiot ovat vaikuttaneet merkittävästi sen nykyiseen muotoon ja ulkonäköön. Nykyisin siinä ei enää näy maansekaista osaa, jollaista vielä Salo (1957) kuvasi varsin yhtenevästi Tuomalan (1885–1886: 104) selostuksen kanssa. Tässä yhteydessä on huomionarvoista, että Salon käynnin yhteydessä rökkiön pohjoisosa on ollut paljon nykyistä matalampi, kun sen sijaan hänen ilmoittamansa rökkiön pituus ja leveys ovat lähellä sen nykyistä laajuutta. Rökkiön ensimmäisen kunnostuksen keskittyminen pohjoisosaan viittaa siihen, että juuri siellä on kivipeite ollut maansekaista ja ilmeisen kajotulta vaikuttavaa. Tämä on sikäli olennainen tieto, että löytöjä tuottanut palaneen hiekan paljastuma sijoittuu

juuri tämän korotetun rökkiönosan vie-
reen (Kuvat 2–3).

Löydöt

Rökkiön kupeesta 11.10.2016 saatujen löytöjen typologinen ajoitushaarukka on periaatteessa väljätkö, mutta viittaa alustavasti 1800- tai 1700-luvulle. Palanutta luuta muistuttava liitupiipun fragmentti on peräisin kopasta, jossa olleesta leimasta näkyy pala T-kirjainta (Kuva 5). Helsingin kaupunginmuseon arkeologin Markku Heikkisen (henkilökohtainen tiedonanto 31.10.2016) mukaan tällainen koristelu kopassa viittaa 1800-luvulle. Punasavikeramiikan fragmentti on ilmeisen vaikeasti ajoitettava (Kuva 5). Historialli-

seen aikaan erikoistunut arkeologi Georg Haggrén (henkilökohtainen tiedonanto 12.11.2016) esitti pyydetäessä valistuneena, mutta hyvin epävarmana arvauksena 1700-lukua. On siis hyvin mahdollista, että liitupiipun siru, keramiikan pala, palanut savi ja tiilenpalat rökkiön kupeessa liittyvät kaikki Krimin sodan aikaiseen lennätintointimintaan. Toisaalta on myös mahdollista, että rökkiössä ja sen ympäristössä on sekaisin materiaalia eri aikakausilta. Kuten edellä on todettu, rökkiön itäpuolella oleva palaneen hiekan vyöhyke vaikuttaa rökkiön ympäristön nykytilan perusteella vasta suhteellisen hiljattain sitä joskus peittäneen kasvillisuuden alta paljastuneelta. Salon (1957) tarkastuskertomuksessaan mainitsevat tiilenpalat ovat luultavasti olleet näkyvissä kasvillisuuden seassakin.

Kuva 5. Liitupiipun fragmentti ja punasavikeramiikan pala Helsingin Kasabergetistä. Kuvaaja: Jarkko Saipio.

Johtopäätöksiä

Millainen muinaisjäänös toistuvasti muokattu Helsingin Västersundomin Kasaberget sitten oikeastaan on? Helpointa on ehkä aloittaa siitä miten kauas menneisyyteen röykkiön elämänkaari ulottuu. Kasabergetille tekemieni käyntien perusteella röykkiön 1700-luvulla ja kenties myös aiemmin tapahtunut käyttö roviopaikkana ei mielestäni millään lailla kyseenalaista röykkiön varhaismetallikautisuutta, vaikka Ville Luho (1965: 41) tällaista esittäkin. Röykkiön kivimäärä ja kivien koko viittaavat vahvasti siihen, että se on alun perin ollut hiidenkiuas; sellaisen kivimassan kokoamista kallion laelle pelkästään kokon alustaksi olisi tuskin pidetty tarpeellisena. Tässä yhteydessä on myös huomionarvoista, että röykkiökivet ovat enimmäkseen palamattomia.

Varhaismetallikautisten röykkiöiden ja niiden ympäristön myöhempi hyödyntäminen eri tarkoituksiin on varsin yleistä. Kirkkonummella on Kasabergetinä tunnetulla kalliolla n. 10 x 9 x 1,5 m kokoinen röykkiö, josta venäläiset ovat aikoinaan ottaneet kiviä sen viereen rakennetun tähystystornin juurelle (Lehtosalo 1963: 118). Tästä röykkiöstä vuonna 1851 löydetty pronssikautinen miekka (KM 81; Europaeus 1922: 181–182) kuitenkin osoittaa, että vartiotoiminta ei ole ollut röykkiön syntysyy, vaan röykkiö ja sitä ympäröivä maisema ovat vetäneet tällaista toimintaa puoleensa. Samaan tapaan Helsingin Västersundomin Kasabergetin röykkiö on todennäköisesti nähty 1700–1800-luvuilla hyödyllisenä kivivarastona paikassa, joka on muutenkin ollut ihanteellinen tähystys- ja merkinantotoimintaan.

Helsingin Kasabergetin röykkiön mutkikas elinkaari nostaa esiin monisyisen kysymyksen voiko röykkiötä kutsua ”tuhoutuneeksi muinaisjäänökseksi”. Arkeologisen tutkimuksen skaalan laajeneminen Tuomalan aikojen jälkeen tekee kysymyk-

sen tavallaan helpoksi vastata. Muinaisjäänösrekisterissä on nykyisin Krimin sodan aikaisia lennättimen paikkoja kiinteiksi muinaisjäänöksiksi määriteltynä, joten Kasabergetiä voidaan pitää muinaisjäänöksenä jo pelkästään Tuomalan ”hävittämiseksi” määrittelemän käyttövaiheen perusteella. Tuhoutuneisuuskysymyksen tiukka kytkeminen varhaismetallikauden arkeologian tutkimusintresseihin tuottaa epävarmemman, mutta suhteellisen helpon vastauksen. Koska röykkiötä ei ole koskaan tutkittu kaivauksin, emme voi tietää onko sen pohjalla vielä jäljellä esim. palanutta luuta, kvartsi-iskoksia tai varhaismetallikautisia rakenteita. Esimerkiksi tutkimuksellisesti varsin merkittäväksi osoittautunutta Viitasaaren Pyykkisaari 1:n lapinrauniota oli jossain vaiheessa ennen kaivaustutkimusta käytetty rakennuksen pohjana (Taavitsainen 1993). Kulttuuriympäristön suojelun näkökulmasta Kasabergetin röykkiöstä voidaan myös todeta Kreetta Lesellin (2000: 20) tapaan, että se on säilyttämisen arvoinen muinaisjäänöskohde jo pelkästään sen vuoksi, että on ympäristönsä vuoksi elämyksellinen esimerkki hiidenkiukaasta, vaikka sen muoto ei olekaan alkuperäinen.

Vaikeampi, mutta ilmeisen relevantti Kasabergetiin liittyvä suojelukysymys on se, onko osa sen tutkimuspotentiaalista nytkin välittömässä vaarassa. Pitäisikö sen kupeessa oleva palaneen hiekan vyöhyke tutkia ja dokumentoida ennen kuin kalliohuipun virkistyskäyttö mahdollisesti kuluttaa sen pois? Ja jos röykkiön yhteydessä kaivaustutkimuksia toteutetaan, pitäisikö ne ulottaa myös itse röykkiöön?

Bibliografia

Painamattomat lähteet

- Lehtosalo, V. 1962. Helsingin pitäjän kiinteät muinaisjäännökset. Inventointikertomus Museoviraston arkeologisessa keskusarkistossa.
- Lehtosalo, V. 1963. Kirkkonummen kiinteät muinaisjäännökset 1963. Inventointikertomus Museoviraston arkeologisessa keskusarkistossa.
- Lesell, K. 2000. Vantaan kaupungin kiinteiden muinaisjäännösten inventointi. Inventointikertomus Museoviraston arkeologisessa keskusarkistossa.
- Maaranen, P. 2009. Helsinki (Vantaa) Kasaberget. Hoitoraportti Museoviraston arkeologisessa keskusarkistossa.
- Salo, U. 1957. Helsingin mlk. Västersundom Kasaberget. Tarkastuskertomus Museoviraston arkeologisessa keskusarkistossa.
- Taavitsainen, J.-P. 1993. Viitasaari Suovansalo Pyykkisaari 1. Kaivauskertomus Museoviraston arkeologisessa keskusarkistossa.
- Tuomala, J. E. 1885–1886. Muinaisjäännöksiä Helsingin kihlakunnassa. Kihlakunnan kertomus Museoviraston arkeologisessa keskusarkistossa.

Elektroninen aineisto

Helsingin karttapalvelu - Helsingin kaupunki. <kartta.hel.fi> (Luettu 16.11.2016)

Tutkimuskirjallisuus

- Cleve, N. 1950. Helsingin seutu esihistoriallisena aikana. *Helsingin kaupungin historia I*: 13–53.
- Europaeus, A. 1922. Fornfynd från Kyrkslätt och Esbo socknar. *SMYA XXXII*(1): 1–208.
- Forsius, H. 1937 (alkuperäisteos vuodelta 1755, suom. T. Nurmela). Helsingistä, Uudenmaan kuuluisasta kaupunkikaupungista. *Entisaikain Helsinki II*: 17–65.

- Granolund, Å. 1956. *Studier över östnysländska ortnamn*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsinki.
- Häyrynen, M. 1999. Tähtitorninvuoren maiseman historiaa. *Narinkka* 1999: 6–28.
- Leskinen, S. & Pesonen, P. 2008. *Vantaan esihistoria*. Vantaan kaupunki, Vantaa.
- Liski, M., Ruoff, E., Alapeteri, N. & Korhonen, P. 2013. *Eläintarhan alueen ympäristöhistoriallinen selvitys*. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Helsinki.
- Luhio, V. 1965. Helsingin pitäjän esihistoria. *Helsingin pitäjän historia I*. Helsingin maalaiskunta, Helsingin maalaiskunta.
- Risberg, E. 1959. *Suomen lennätinlaitoksen historia 1855–1955*. Posti- ja lennätinhalitus, Helsinki.
- Salminen, T. 2013. *Vantaan ja Helsingin pitäjän keskiaika*. Vantaan kaupunki, Vantaa.
- Suolahti, E. 1950. Ensimmäinen Vironniemen Helsinki. *Helsingin kaupungin historia I*: 275–437. Helsingin kaupunki, Helsinki.
- Virrankoski, K. (toim.) 1981. *Vantaan muinaiset vuosituhannet. Vanda Stads Fornärtusenden*. Vantaan kaupungin Ympäristölautakunta, Vantaa.
- Voionmaa, V. 1950. Helsingin seudun historiaa ennen kaupungin perustamista. *Helsingin kaupungin historia I*: 79–108. Helsingin kaupunki, Helsinki.

FM Jarkko Saipio on lapinraunioista väitöskirjaa tekevä tohtorikoulutettava Helsingin yliopiston arkeologian oppiaineessa. jarkko.saipio@helsinki.fi